

LA POESIA MEDIEVAL CATALANA

De la poesia trobadoresca al *dolce stil novo*

• La lírica medieval

La lírica medieval és tot aquell conjunt de textos escrits a l'època medieval (segles VI–XV) en vers on s'expressen sentiments personals de l'autor. En gran mesura és també popular perquè durant un llarg període era oral i era a través d'ella que es transmetia la saviesa popular.

• Definició de Lírica

Es tracta d'una poesia en la qual predominen l'element i el to afectiu, sentimental i emotiu, en contra dels elements històrics, èpics, realistes i moralitzadors. La primera forma lírica grega tingué diversitat de formes, però la lírica monòdica (escrita i no cantada), més acostada al sentit actual de la paraula "lírica", era articulada en estrofes breus, d'estructura fixa, i sembla que preludià la separació de la poesia i de la música. Després, a Roma la separació dels dos elements ja ha estat efectuada (els poemes d'Horaci són per a ésser llegits), i la lírica es distingeix de la poesia èpica pel fet que els autors, per primera vegada, donen a conèixer, d'una manera breu, llur individualitat, és per essència més individualista i subjectiva. Amb tot, dins la producció d'un mateix autor, a vegades és difícil de destriar què és "líric" i què no ho és.

• La Lírica religiosa i profana en llatí

Durant l'edat mitjana, al costat de les llengües vulgars hi havia una forta presència del llatí. Entre els segles IX al XII i en aquesta llengua és quan es desenvolupa una interessant lírica culta amb una dimensió reflexiva i religiosa. Els autors no aconsegueixen oblidar l'entorn misteriós i fosc del qual provenim i cap al qual anem. És tracta, doncs d'una poesia fortament relacionada amb els cultes de l'església. Hi ha, però, també, una lírica llatina més realista que deuen la seva existència als *goliards* (clergues que recollien poemes i els agrupaven en cançoners).

• La Lírica popular i tradicional en romanç

És evident que va existir, ja que hi ha multitud de decrets de l'església prohibint els balls i les cançons que divertien al poble. I són aquestes cançons escrites en llengua vulgar i de transmissió oral a les quals anomenem lírica popular o tradicional.

Alguns exemples d'aquesta lírica són: les *jarchas* (composicions breus que es troben al final de determinats poemes en àrab que es van escriure entre els segles XI i XII), les *cantigas de amigo* (Lírica femenina escrita en galaico-portuguès al segle XIII)

• La lírica trobadoresca i cortesana en provençal

- **Datació.** Entre els segles XII i XIII va sorgir una nova lírica que estava escrita per gent dels voltants de la cort i que va tenir un fort èxit arreu d'Europa. Aquesta Lírica es va escriure en occità o provençal i va perdurar fins ben entrat el segle XIV o començaments del XV.
- **Temàtica: L'amor Cortès.** Va ser una lírica que tractava únicament temes relacionats amb l'amor, que en aquella època era cortès (de cortesans). Era una amor que tenia unes peculiaritats: era una fina amor, que consistia en el vassallatge amorós del que normalment era el senyor a una dama que havia d'ésser casada. Aquest cortesà enamorat fins al vassallatge era conegut com a trobador i la dama era la *midons*. Tot i ser una fina amor, moltes vegades era descobert per l'home de la dama (el *gilós*) amb l'ajut dels *lauzengiers* (envejosos de l'amor d'un cavaller cap a una dama que ells mateixos pretenien) i donava consegüentment

duels i batalles

- **Formes poètiques trobadoresques.** La principal forma poètica d'aquests cortesans era la cançó (*canso*) que té diferents tipus: l'alba, el plany, la pastorel·la; variacions de la forma principal en funció de quina és la destinatària del poema i quin el motiu del poema, que normalment és sempre sol·licitar l'amor de la dama, exaltar la seva bellesa, maleir l'hora d'haver-se de separar de la dama, plorar la mort d'una dama, etc... Hi ha també una forma peculiar que és el sirventès: poema on un cavaller desacredita un altre o on el cavaller desacreditat es defensa.

Tant la cançó com el sirventès es podien escriure amb tres graus de dificultat: *trobar leu, trobar clus i trobar ric*

- **Els trobadors catalans.** Destaquen fonamentalment dos; en Guillem de Berguedà que va tenir molt èxit amb els seus sirventesos, i en Cerverí de Girona, també conegut com Guillem de Cervera, que destacà més aviat per les seves cançons. Tots dos són del segle XIII
- **Dant i el dolç estil nou**

Cap a finals del XII i principis del XIII, a Itàlia va sorgir un nou estil de lírica encapçalat per Dant i que es va anomenar com a dolça. Va ser el primer moviment europeu en abandonar l'estil dels trobadors, de l'amor cortès.

- **Autors del *dolce stil novo*.** Eren poetes enamorats igual que els trobadors, però que ja no se sentien avassallats a la dama sinó que n'estaven meravellats de la seva bellesa. La dona era bella i dolça però no era la que tenia el cavaller sota el seu poder. Són poetes influïts per la cortesia, però no cortesans.
- **Dant i la seva obra:** Dant (Florència 1265 – Ravenna 1321) Nom amb què és conegut el poeta italià Dante Alighieri (la forma Dante és un diminutiu del nom Durante). Fill de família güelfa de noblesa menor, s'adherí a l'escola poètica del *dolce stil novo*. Estudià teologia i filosofia. Arran de la seva participació en la vida política, el 1302 fou condemnat a exili, la qual cosa el separà dels problemes locals florentins i li obrí nous horitzons. En aquesta època escriví *Convivio* i *De vulgari eloquentia* i començà la *Divina Commedia* que és la seva principal obra. És tracta d'un poema al·legòric que consta de tres parts (*Infern*, *Purgatori* i *Paradís*), amb un total de 100 cants, en tercets encadenats hendecasil·labs. Fou escrita entre el 1307 i el 1321. Dant s'hi proposa d'ensenyar que cal recórrer un llarg camí fins a arribar a la felicitat terrenal (l'edèn) i a la beatitud celestial (el paradís).

La poesia dels segles XIV i XV

- **L'humanisme i Petrarca**
- **Definició d'Humanisme**

Moviment literari del segle XIV en el qual es deixa de banda el teocentrisme i es va més cap a un centralisme de l'home. L'home comença a ser l'eix de totes les coses.

- **Datació i característiques del moviment**

Es va produir al XIV i va acabar cap a mitjans del XV amb el renaixement que tronava a buscar les arrels clàssiques de tot. Les característiques de l'Humanisme literari són el rebuig a tot el que tingui a veure amb ideologies teocentristes o classicitzant, i la recerca d'allò nou i sota el domini de l'home. En aquesta tasca va destacar l'italià Francesco Petrarca–

- **La poesia de Petrarca**

És un poeta italià de vida llarga, moguda i complexa; amb un amor, Laura (sobretot literari), i moltes relacions amoroses. Preocupat per les seves obres i pel seu llegat a la posteritat, s'acostà als autors antics, a qui veia com

a companys ideals, els imità i obtingué la coronació poètica a Roma (1341). Com a humanista, la seva cultura fou vasta i refinada, més literària que filosòfica. Condemnava la corrupció i decadència de l'Església i volia tornar a la simplicitat evangèlica. Les seves obres —díficils de datar, per la constant revisió que en feia— han d'ésser classificades en obres en llatí i obres en vulgar, tot i que cronològicament foren coetànies. Les obres llatines responen al seu humanisme, i foren les que li procuraren èxit en la poesia en vulgar toscà de Petrarca compren el Canzoniere i els poemes dels Trionfi.

- **La lírica catalana entre els trobadors i Ausiàs March**
- **Datació i característiques**

És un període que va des de finals del XIV al començament de la vida adulta d'Ausiàs March (XV) i que es caracteritza per l'intent d'abandonament de l'estil dels trobadors, però sense èxit, ja que l'únic que s'havia aconseguit era l'ús del català com a llengua de la lírica. La temàtica i les formes poètiques continuaven sent com les dels trobadors.

- **Poetes catalans d'aquest període**

Destaquen poetes com Gilabert de Proixita, Andreu Febrer, Melcior de Gualbes, Jaume March i Pere March; tots ells escrivien en català o en un provençal acatalanat, amb l'estil dels trobadors.

- **Jordi de Sant Jordi i la seva obra**

Era un cavaller Valencià que va ser una figura clau en la transició poètica dels trobadors als poetes del segle XV. Ell representa la darrera síntesi del món líric, mental, moral i social de la poesia trobadoresca. Entre les seves obres destaquen grans poemes decasíl·labs d'amor.

La poesia d'Ausiàs March

- **La vida d'Ausiàs March.**

(Gandia? ~1397 – València 1459)

Poeta. Fill de Pere March, heretà el lloc de Beniarjó i les alqueries de Pardines i Vernissa, al ducat de Gandia. Després d'una primera etapa militar i d'uns anys de vida irregular, el 1437 —al voltant de quaranta anys— contragué matrimoni amb Isabel Martorell, germana de Joanot Martorell, la qual morí pel setembre del 1439, i el 1443 es casà en segones noces amb Joana Escorna, amb la qual visqué onze anys a València. Fou hereu universal de totes dues mullers, amb cap de les quals no tingué successió legítima. Deixà, però, quatre fills bastards vius.

- **La llengua i el seu estil.**

March va ser el primer poeta que va escriure en català poesia, ja que en els seus poemes no es veuen restes de l'occità, tal com passava amb el poetes que el precedien. El seu estil tal com ell mateix diu deixa de ser el dels trobadors i passa a ser una particular visió de l'amor. Tot i això encara conserva dels trobadors les formes poètiques que no són cançons, però sí, cants i els senyals amb els quals s'adreça a les seves dames

- **La seva obra.**

L'obra coneguda d'Ausiàs March es compon de 128 poemes (uns 10 000 versos), conservats en 13 manuscrits de cap a la fi del s XV i de la primera meitat del XVI i en cinc edicions antigues, aparegudes entre els anys 1539 i 1560. A la primera edició impresa, s'intentà de donar una ordenació de la seva obra per temes, o l'agrupà en cants d'amor, de mort i morals. Algunes edicions fan una quarta divisió, amb el Cant espiritual. La

seva poesia tractà principalment el tema amorós, però no pas segons l'estil dels trobadors —com diu ell— sinó segons la veritat, fundada en una ciència amorosa que es fonamenta en idees aristotèlico–tomistes sobre l'amor, segons les quals aquest només podia trobar la plenitud del seu goig en la pura contemplació i la pura coneixença de l'objecte estimat. A l'altre pol hi ha l'amor sensual, comú amb l'animal, i les contradiccions de l'home vénen d'aquesta seva doble natura. En les obres que, críticament, hom pot atribuir a una primera època, les dames cantades s'encobreixen sota els senyals plena de seny i llir entre cards, i hi apareixen sovint tòpics de l'amor cortès. En un altre grup d'obres, possiblement d'una segona època, aquella contradicció és simbolitzada per l'oposició ira/amor o odi/amor i per les paraules oh foll amor amb què comencen les tornades d'alguns dels poemes. Més encara que en les de la primera època, March s'hi presenta com un home escindit. Inaugura una etapa final el poema 87, primer dels grans poemes morals i didàctics que caracteritzen la seva poesia tardana (els sis cants de mort i el Cant espiritual, obra cabdal del poeta i una de les més grans de la poesia catalana). A desgrat de les influències trobadoresques —important— i italiana, March es distingeix per la introspecció i l'anàlisi, amb formes contundents d'expressió, i canvis bruscos de to i d'estil. La seva poesia tingué una repercussió notable en la lírica castellana del s XVI i, encara, del XVII.